

Poměry a odpovědnost / Kauzalita a odpovědnost

Člověk se vždy rodí do nějaké situace, do určitých poměrů, které si nemůže vybrat; přesto však nikdo není pouze produktem poměrů, do kterých se narodil. Vliv na něho nemají jen tyto vnější poměry, ale také jeho dědičné dispozice (jeho genetická vybavenost). Na rozdíl od vnějších poměrů představuje tato individuální genetická vybavenost jakési vnitřní poměry, soubor vnitřních daností, které si člověk také nemůže vybírat. Také zde však platí, že žádný člověk není pouze produktem své genetické vybavenosti. Už samo toto dvojí konstatování před nás staví otázku, jak je možné, že člověk může být ve svém vývoji ovlivňován, tj. do značné míry i determinován z těchto velmi odlišných zdrojů. Můžeme toto ovlivnění, tuto determinovanost vyložit jako kauzální? Co vlastně rozumíme kauzalitou? Klasické novodobé chápání kauzality předpokládá, že následek je vždycky již obsažen v příčině. To můžeme chápat dvojím způsobem: buď to znamená, že změna příčiny v následek je pouze zdánlivá, protože se vlastně nic nestalo. Situace se nezměnila, všechno je při starém, jen to „vypadá“ trochu jinak. Aplikováno na veškerou skutečnost to vede k závěru, že pod sluncem není a nikdy nebude nic nového. Anebo připustíme, že v následku není jen totéž, co bylo už v příčině, ale že tam je alespoň něco málo jiného, něco málo se ztratilo, ale něco málo tam je nového. Pak ovšem stojíme před dvojím problémem: jednak se musíme tázat, co se vlastně stalo s tím, co se ztratilo, ale na druhé straně se musí také zeptat, odkud se vzalo to nové, co v příčině ještě nebylo. Vzít vážně čas je bezpodmínečným předpokladem nahlédnutí či spíše postupného rozpoznávání povahy tzv. odpovědnosti. Ale ten čas se netýká jen subjektu samého, který je k nějaké odpovědnosti a odpovědnosti „volán“, nýbrž týká se také toho, že ani v nejbližším okolí takového subjektu (a každého subjektu) „jsou“ a „žijí“ i jiné subjekty, které se rovněž musí (mají) ke svému okolí aktivně vztahovat „odpovědně“. Porozumět, co znamená tato všeobecná „odpovědnost“ a „odpovědnost“ je předpokladem pochopení „smyslu“ poměrů (a tzv. „poměrů“ vůbec). (Písek, 100301-2a.)